

RADOMI ZAVIČAJNOG MUZEJA – VISOKO

RADOVI ZAVIČAJNOG MUZEJA – VISOKO

Izdavač
JU Zavičajni muzej – Visoko

Glavna i odgovorna urednica
Đenana Ganić, prof.

Urednički savjet

doc. dr. Mehmed Kardaš, Mubera Pulo, dipl. orijent., Habiba Efendira-Čehić,
prof., Tarik Silajdžić, MA

Redakcija

prof. dr. Ibrahim Krzović (Filozofski fakultet, Sarajevo), dr. Aladin Husić
(Orijentalni institut, Sarajevo), prof. dr. Adnan Kaljanac (Filozofski fakultet,
Sarajevo), doc. dr. Aiša Softić (Filozofski fakultet, Sarajevo), prof. dr. Esad
Delibašić (Filozofski fakultet, Zenica), dr. Ramiza Smajić (Institut za historiju,
Sarajevo), doc. dr. Haris Dervišević (Filozofski fakultet, Sarajevo), doc. dr.
Amra Šačić Beća (Filozofski fakultet, Sarajevo), dr. Enes Dedić (Institut za
historiju, Sarajevo)

Međunarodna redakcija

doc. dr. Iva Kaić (Filozofski fakultet, Zagreb), dr. Angelina Raičković Savić
(Arheološki institut, Beograd), dr. Slaviša Perić (Arheološki institut, Beograd)

Sekretar redakcije
Tarik Silajdžić, MA

ISSN 2712-1879 (print)
ISSN 2744-1377 (online)

<https://zavicajnimuzej.com/izdavackadjelatnost/>

SADRŽAJ

RIJEČ UREDNIKA	5
----------------------	---

ČLANCI

Adnan Kaljanac i Jesenko Hadžihasanović: Rezultati arheoloških istraživanja na lokalitetu Kundruci kod Visokog (prethodno saopštenje)	9
Tarik Silajdžić: Svibe – prilozi istraživanju rimske antike na području centralne Bosne.....	72
Đenana Ganić: Ubikacija, evidentiranje i rekognosciranje stećaka na području općine Visoko s procjenom stanja oštećenja / očuvanosti – III faza.....	109
Mustafa Uzunalić: Keramičke lule iz Zavičajnog muzeja u Visokom.....	124
Habiba Efendira-Čehić i Dženana Arnautović: Kolekcije fotografija, dopisnih karti i razglednica iz Fototeke Zavičajnog muzeja Visoko – Prilog proučavanju porodice Vojnović iz Visokog	139
Haris Dervišević: U ozračju ruhanijetskih harfova: kaligrafija šejha hafiza Zilke Žolje.....	180
Esad Delibašić: Odgovor na krizu muzeja: <i>nova muzeologija</i> i ekomuzej	194
Mubera Pulo: Orijentalna zbirka Zavičajnog muzeja u Visokom – Katalog dokumenata na arapskom jeziku	211

PRIKAZI

Срђан Рудић, <i>Босанска властела у XV веку, Просопографска студија</i> , Историјски институт Београд, Посебна издања, књ. 75, Универзитет у Бањој Луци, Центар за напредне средњовековне студије, Едиција Фронтистерион, књ. 2, Београд – Бања Лука, 2021, str. 330.	247
Hana Younis, <i>Biti kadija u kršćanskom carstvu. Rad i osoblje šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini 1878.–1914.</i> , Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, 2021, str. 439.	252
<i>Visoko i okolina kroz historiju II: Osmanski period</i> , Grupa autora, Zavičajni muzej, Visoko, 2021, str. 360.	261
Amila Kasumović, <i>Zatočene: Žene u zatvorskom sustavu Bosne i Hercegovine 1878–1914</i> , Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2021, str. 165.	267
Lidija Klepo i Jasmina Drugović, <i>Gradska biblioteka Visoko 1946–2016</i> , Visoko, 2021, str. 149.	272
Izložba <i>Priča o čovjeku: Omer Pobrić (1945–2010)</i>	275
Pregled najvažnijih aktivnosti Zavičajnog muzeja u Visokom za period 2020–2022. god.	278
Podaci o autorima.	283

Mubera Pulo

Orijentalna zbirka Zavičajnog muzeja u Visokom – Katalog dokumenata na arapskom jeziku

Apstrakt: Orijentalna zbirka dokumenata Zavičajnog muzeja – Visoko čuva izvornu pisani građu nastalu krajem perioda osmanske i početkom austrougarske vlasti u Bosni i Hercegovini, te tokom austrougarskog i perioda između dva svjetska rata. Dokumenti zbirke pisani su na orijentalnim jezicima, arapskom i osmanscoturskom, a manjim dijelom i na bosanskom jeziku. U radu je kataloški obrađen manji dio zbirke koji čine rukopisi i štampana građa na arapskom jeziku. Svi katalogizirani dokumenti, izuzimajući jedno djelo, vjerskog su karaktera, iz oblasti temeljnih izvora islamskog vjerozakona – Kur'ana i hadisa, odnosno hadiske nauke, te islamske književnosti. Kataloškom obradom sedamnaest dokumenata prezentira se stručnoj, naučnoj i široj javnosti po prvi put dio fonda Orijentalne zbirke koji muzej baštini u svom fundusu.

Ključne riječi: Orijentalna zbirka, Zavičajni muzej – Visoko, pisana građa, kataloška obrada, orijentalni jezici, arapski jezik

Orijentalna zbirka dokumenata Zavičajnog muzeja baštini arhivsku i ostalu rukopisnu i štampanu građu nastalu tokom osmanskog te austrougarskog i perioda prve polovine XX st. napisanu na orijentalnim jezicima, osmanscoturskom i arapskom, te na bosanskom jeziku *arebicom*.¹ Iako nije velika po obimu, po značaju nesumnjivo prevazilazi okvire lokalne zajednice² i kao takva predstavlja vrijednu kulturno-historijsku baštinu ne samo Visokog nego i države Bosne i Hercegovine,

¹ Arebica je specifičan oblik arapskog pisma prilagođenog fonetskom sistemu bosanskog jezika. Bošnjaci su je koristili tokom osmanskog perioda pa sve do prvih decenija XX st. za pisanje tekstova na maternjem jeziku.

² U prilog tome govori i činjenica da *Pravilnik o određivanju kulturnih predmeta koji se smatraju nacionalnim blagom država članica Evropske unije* određuje da u nacionalno blago spada i arhivsko gradivo i bilo kakvi njegovi dijelovi, bilo koje vrste, u bilo kojem mediju, koji sadrže elemente starije od 50 godina. Više na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_03_38_947.html

pa i šire. Značaj ove zbirke je veliki, naročito ako se uzme u obzir da je tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu u periodu od 1992. do 1995. god. oštećena, uništena ili nestala izuzetno vrijedna pisana građa na orijentalnim jezicima pohranjena u javnim institucijama ili u privatnim kolekcijama.

Nakon osnivanja Zavičajnog muzeja u Visokom jedan dio fonda tadašnjeg općinskog arhiva prebačen je u muzej.³ Ovaj fond deponovan u muzej obuhvata izvornu pisano građu iz različitih historijskih perioda.⁴ Najstariji dokumenti potiču iz osmanskog perioda, datirani s početka XIX stoljeća. Ovi dokumenti izdvojeni su u posebnu zbirku nazvanu "Zbirka dokumenata iz perioda turske vlasti".⁵ Da bi se zbirka formirala, bilo je neophodno prethodno izvršiti identifikaciju i selekciju dokumenata. Za identifikaciju dokumenata kao i izradu regesti pojedinih dokumenata angažovana je gospođa Muniba Spaho, dipl. orijentalista, kustos u Muzeju grada Sarajeva, 1981. godine. Evidentiranje dokumenata u inventarnu knjigu zbirke uradile su tadašnje uposlenice Zavičajnog muzeja.⁶ Inventarisanjem je obuhvaćena orijentalna pisana građa zaključno s rednim brojem 61.

Najveći dio fonda zbirke, od formiranja pa sve do danas, čine dokumenti službene korespondencije na području Visočkog kadiluka, odnosno Visočke nahije.⁷ Uglavnom su to javni akti: putne isprave, ra-

³Zavičajni muzej osnovan je 7. aprila 1953. god. Odlukom Narodnog odbora Gradske opštine Visoko. Sakupljeni eksponati čuvani su u tadašnjoj zgradi općine, a od 1957. god. nalazi se u vlastitoj zgradbi, u kojoj je i danas smješten.

⁴Arhivska građa hronološki je klasificirana prema periodima: Općinski arhiv iz perioda 1881–1909, Općinski arhiv iz perioda 1910–1920, Općinski arhiv iz perioda od 1. 1. 1930. do 31. 12. 1946, Općinski arhiv iz perioda 1941–1960, Memoarska građa, Ostalo (materijali Komisije za historiju, nedatirane knjige i dr.).

⁵Zbirka je evidentirana u muzejskoj inventarnoj knjizi pod nazivom *Inventarna knjiga opštinskog arhiva opštine Visoko*. Od 100. strane knjige, odvojeno od ostalih inventarisanih dokumenata općinskog arhiva, inventarisani su dokumenti pisani na orijentalnim jezicima i na bosanskom jeziku *arebicom*.

⁶Prema evidenciji u Matičnoj knjizi radnika u navedenom periodu u Zavičajnom muzeju u Visokom stručne uposlenice – kustosi bile su Ljiljana Tomićić (radila u periodu 1960–1982) i Nataša Šahinović (radila u periodu 1975–1996). Prilikom inventarisanja dokumenata općinskog arhiva *Visočki sidžil* / protokol mjesnog suda i šest *deftera* / zvanične knjige osmanske administracije i računovodstva evidentirani su u *Inventarnu knjigu opštinskog arhiva opštine Visoko* odvojeno od ostalih dokumenata pisanih na orijentalnim jezicima i arebici.

⁷Već u drugoj polovici XV st. Visočku nahiju činilo je 56 sreskih naselja i 11 selišta sa sjedištem u Visokom. Više v. Čar-Drnda 1990: 193. U prvoj polovini XIX st. tokom

zni ugovori, priznanice i potvrde izdati od organa vlasti. Dokumenti sakralnog i privatnog karaktera zastupljeni su u mnogo manjoj mjeri, u formi štampane građe i rukopisa različitih dimenzija (pojedini ispisani na komadiću papira).

Vremenom je, u skladu s finansijskim mogućnostima, otkupom, a dijelom i putem poklona, ova zbirka tematski dopunjena, proširena i obogaćena dokumentima iz nekih drugih oblasti ljudskog rada i stvaralaštva, poput književnosti, filologije i islamskih znanosti, a zbirka je preimenovana u naziv Orijentalna zbirka dokumenata. Približno jedna trećina dokumenata nije datirana,⁸ dok su ostali dokumenti datirani u širokom vremenskom rasponu od 1800. do 1930. godine. Posebno se izdvaja prepis djela "Risale-i Bergivi" iz 1760. god. kao najstariji datirani rukopis zbirke.

Najveći dio građe, bilo da se radi o rukopisima ili štampanim dokumentima, napisan je na osmanskom jeziku koji je u našim krajevima tog perioda bio jezik administracije, ali i lijepo književnosti. Rukopisi i štampana građa na arapskom jeziku gotovo su isključivo vjerskog karaktera, dok je građa na arebici kako vjerskog tako i profanog sadržaja i po obimu je najskromnija. Zbirka za sada ne posjeduje građu na perzijskom jeziku, koji je inače najmanje zastupljen u našoj literaturi osmanskog perioda i uglavnom se veže za lirsku poeziju.

Danas zbirka broji ukupno 93 inventarisane jedinice s tendencijom dopunjavanja i proširivanja u skladu s finansijskim mogućnostima i nekim drugim faktorima.⁹

Iako je sva pisana građa koju zbirka posjeduje značajna, posebno se izdvaja *Visočki sidžil iz hidžretske 1240–1245 (1825–1830) godine*,¹⁰ kao iznimno vrijedan dokument i sveobuhvatan kulturnohistorijski, društvenopolitički i ekonomski pokazatelj prilika u periodu u kojem

administrativno-upravnih reformi umjesto ranijeg naziva *nahija* za visočki kraj uvođi se termin *kaza* (*kadiluk*). Više: Husić 2021: 25

⁸ Ovo nedatiranje dokumenata odnosi se uglavnom na rukopise, jer vrlo česta praksa prepisivača bila je da se ne potpisuju niti daju podatke o mjestu i vremenu prepisivanja djela, iz skromnosti ili nekog drugog razloga.

⁹ Spremnost da se radi na zaštiti i očuvanju pisane baštine koja ima svojstvo kulturnog dobra, bez obzira na vlasnika i imaoča, od iznimne je važnosti zbog značaja koji ima kao izvor za različita naučna i stručna istraživanja.

¹⁰ U Historijskom arhivu Sarajevo postoje fragmenti sidžila iz 1822/23, 1839. i 1868. god., dok se u Orijentalnom institutu u Sarajevu nalazi visočki sidžil iz 1755–1810. godine. Više v. Čar-Drnda 1988: 253–254.

je nastao. Također, zbirka raspolaže i s osam *deftera prihoda i rashoda visočke općine* u rasponu od 1878. do 1892. god. koji su, iako zvanično nastali na prelazu iz osmanskog u austrougarski period, napisani na osmanscoturskom jeziku, odnosno arapskim pismom (arebicom).

Na planu zaštite pisane građe Orijentalne zbirke Zavičajni muzej je proveo određene aktivnosti. U saradnji s Centrom za restauraciju i konzervaciju Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine (dalje: NUBBiH) krajem 2010. god. realiziran je projekat restauratorsko-konzervatorskih radova na šest vrijednih dokumenata zbirke koji su nakon stručne zaštitne intervencije dovedeni u prvo bitno stanje, koliko je to bilo moguće, te im se produžio vijek trajanja.¹¹ Također, jedan od najreprezentativnijih dokumenata, već spomenuti Visočki sidžil, pored provedenog restauratorsko-konzervatorskog tretmana, digitaliziran je u saradnji s Gazi Husrev-begovom bibliotekom 2011. god. i pohranjen na CD nosač te je napravljeno više kopija u svrhu zaštite i trajnog čuvanja dokumenta. Muzej ima u planu nastaviti aktivnosti na zaštiti ugroženih dokumenata provođenjem restauratorsko-konzervatorskog zahvata¹² te postupka digitalizacije svih dokumenata.

Kataloška obrada dokumenata Orijentalne zbirke Zavičajnog muzeja – Visoko rezultat je namjere da se stručna i naučna javnost, kao i šira čitalačka populacija, upozna sa sadržajem dokumenata i započne naučna valorizacija zbirke. Katalogizacija je urađena po ustaljenoj metodologiji kataloške obrade. Kod svakog dokumenta s lijeve strane nalazi se redni broj kataloga, a s desne strane inventarni broj dokumenta pod kojim je evidentiran u inventarnoj knjizi zbirke. Naslov djela napisan je arapskim pismom, a zatim i latiničnom transkripcijom. Ako dokument nema naslov, u tom slučaju naslov je dat na osnovu sadržaja i stavljen je u zagradu. Ako je dokument autorski, navode se podaci o autoru te podaci o sadržaju i tematici poznati iz samog sadržaja ili iz objavljene literature. Zatim se navodi početak i kraj dokumenta.

Ako se radi o rukopisu i ako su navedeni, daju se podaci o prepisivaču, mjestu i vremenu prepisa, kao i podaci o bivšim vlasnicima ili

¹¹ Tretman je izvršio restaurator Nermin Ibrulj.

¹² Dio aktivnosti započet je u aprilu mjesecu tekuće 2022. god. jer je u Zavičajnom muzeju – Visoko počela raditi konzervator/restaurator – pripravnik Elha Šaran, te izvršila tretman konzervacije/restauracije na pet rukopisa iz ovog kataloga: r. br. 2, 3, 6, 8 i 15.

vakifima te sve druge bilješke koje su važne za određeni dokument. Na kraju se donosi formalni opis dokumenta.¹³

Budući da se radi o specifičnoj zbirci koja se sastoji od pisane građe u formi rukopisa, štampanih dokumenata i dokumenata u vidu ručno popunjениh obrazaca, prilikom katalogizacije primijenjena je metodologija obrade prema jeziku i vrsti pisane građe podijeljene na rukopise i štampane dokumente. Kataloški je obrađeno sedamnaest dokumenata. Trinaest dokumenata je na arapskom jeziku, dok je u četiri dokumenta pored arapskog zastupljen i osmanscoturski jezik.

Prvi su predstavljeni rukopisi na arapskom jeziku, zatim štampana građa na arapskom jeziku i na kraju tri rukopisne medžmue sa sadržajem na dva jezika: arapskom i osmanscoturskom jeziku. Svi predstavljeni dokumenti, izuzimajući jedno djelo iz oblasti arapske filologije, po sadržaju su vjerskog karaktera.

Pored dokumenata na arapskom jeziku, namjera nam je da se u narednom periodu publicira kataloški prikaz i dokumenata Orijentalne zbirke Zavičajnog muzeja na osmanscoturskom i bosanskom jeziku s ciljem omogućavanja njihove obrade i naučne valorizacije.

¹³V. Trako – Gazić 1997: 9–10.

(اجزاء القرآن الكريم)

AĞZĀ' AL-QUR'ĀN AL-KARĪM

Prijepis dijelova teksta Kur'ana:¹⁴ nepotpun 26. džuz,¹⁵ zatim kompletan 27. džuz i nepotpun 28. džuz.

Početak (L. 1a):

... سبیل اللہ فلن یضل اعما لہم ...

od kraja 4. ajeta¹⁶ sure¹⁷ Muhammad pa do kraja iste sure (l. 1a–3b).

Zatim slijedi sura Al-Fath (l. 3b–6b), sura Al-Huğurāt, nepotpuna, nedostaje 13. i 14. ajet (l. 7a–8b), sura Qāf (l. 8b–10b), sura Ad-Dāriyāt (l. 10b–12b), sura At-Tūr (l. 12b–14a), sura An-Naǵm (l. 14a–16a), sura Al-Qamar (l. 16a–17b), sura Ar-Rahmān (l. 17b–19b), sura Al-Wāqi'a (l. 20a–22a), sura Al-Hadīd (l. 22a–25a), sura Al-Muğādala od početka sure do početka 4. ajeta (l. 25b–26a):

فمن لم يستطع فا طعام ...

Zatim nedostaje nastavak sure Al-Muğādala sve do pred kraj zadnjeg ajeta (l. 26a):

الله عنهم و رضوا عنه أولئك حزب الله الا إن حزب الله هم المفلحون

Slijedi sura Al-Hašr od početka (l. 26a–27b) do 18. ajeta koji je napisan do:

يا أيها الذين ءامنوا اتقوا الله

Zatim nedostaju ajeti do kraja sure Al-Hašr.

Sura Al-Mumtaḥina, sura As-Saff, Al-Ǧumu'a i sura Al-Munāfiqūn nedostaju kompletne.

¹⁴ Islamski sveti spis, sadrži cjelokupnu Objavu u pismenom obliku. Sabrane objave u obliku knjige. (ar. *al-Qur'ān*), Smailagić 1990: 338, 569.

¹⁵ Dio *Kur'ana* koji sadrži deset lista, tačnije trideseti dio Kur'ana; posebna uvezana sveska koja sadrži jedan džuz iz Kur'ana. (ar. گز = dio), Škaljić 1979: 244.

¹⁶ Stavak, redak *Kur'ana* (ar. آیا).

¹⁷ Naziv za poglavje *Kur'ana*. Autorizirana verzija *Kur'ana* sastoji se od 114 sura (ar. *sūra*), Smailagić 1990: 569.

Suri At-Taġābun nedostaju prva četiri ajeta, tako da sura započinje od 5. ajeta (l. 28a), od dijela:

أَمْرُهُمْ وَلِهِمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ...

pa se nastavlja do kraja sure (l. 29a):

عَالَمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَدَةُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Posljednja je sura At-Talāq koja je nepotpuna, započinje od početka 1. ajeta pa do dijela 6. ajeta (približno 2/3 ajeta), čime prijepis završava.

Kraj (l. 29b):

فَإِنْ أَرْضَعْنَا لَكُمْ فَآتَوْهُنَّ أَجْوَرَهُنَّ وَا

Bez podataka o datiranju, mjestu prijepisa i prepisivaču.

Povez, kartonski, mehki. Ručno ušiveno. L. 1a–29b (14–15 x 21 cm), 13 redaka (10 x 18 cm).

Rukopis. Papir deblji, požutio, vrlo kvalitetan. Mastilo crno.

(جزء من اجزاء القرآن الكريم)

ČUZ' MIN AĞZĀ' AL-QUR'ĀN AL-KARĪM

Prijepis fragmenta Kur'ana: nepotpun 7. džuz. Započinje dijelom 17. ajeta 6. sure Kur'ana – Al-An'ām.

Početak (l. 1a):

فَلَا كَاشِفٌ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسِكْ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Završava (nepotpunim) 76. ajetom sure Al-An'ām.

Kraj (l. 6b):

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الْيَلَ رَأَكُوكَباً قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا افْلَقَ قَالَ

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču. Bez poveza; listovi papira prošiveni po sredini koncem. L. 1a–6b (11,5 x 17 cm), 11 redaka (6,5 x 11,5 cm). Tekst uokviren crvenom linijom. Tačke između ajeta ucrtane crvenim mastilom. Papir požutio, kvalitetan. *Nesh*. Pisano vještrom rukom. Mastilo crno.

ابو هریر (دمه) روایت

ABU HURAYRA RIWĀYAT

Hadis¹⁸ koji prenosi Abu Hurayra [r.a.]. Abu Hurayra je bio jedan od najpoznatijih ashaba (drugova) Poslanika Muhameda i najplodniji prenosilac hadisa o Poslanikovom svakodnevnom životu i drugim poslovima. Pripisuje mu se više od 3.500 predaja koje su važan izvor informacija o svakodnevnom životu Poslanika i njegovih arapskih savremenika. Bio je pripadnik tzv. Ehlisuфа (siromašnih) koji su živjeli u Poslanikovoj džamiji u Medini.¹⁹

Kompletan hadis:

اعمل لدنياك بقدر مكامك فيها – واعمل لآخرتك بقدر بقائك فيها
وأعمل لرضاء الله تعالى بقدر حاجتك عليه – وأعمل للنار بقدر طاقتك عليها

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču.

Rukopis. Pisano na listiću papira (10,5 x 7,5 cm), 4 retka (8 x 4 cm). Papir žućkast, tanak. Grafitna olovka.

(دعا ﴿

DU'Ā'

Dova²⁰ bez naslova.

Početak poslike besmele:²¹

¹⁸ Predaja; tradicija; obavijest o činima ili izrekama Poslanika i njegovih drugova. Smailagić 1990: 220.

¹⁹ Više: "Abu Hurayrah" 1996.

²⁰ Poziv (Bogu), molba, molitva (ar. *du'ā'*). Pojedine izreke iz Kur'ana su dove, pa se tako početna sura naziva još i *ṣūrat ad-du'ā'*. Postoje i tzv. Poslanikove dove, kao i sabrane zbirke dova poznatih islamskih učenjaka kao npr. u islamskom svijetu poznata Al-Džazulijeva (umro 1465) zbirka *Dalā'il-ul-ḥajrāt*. Prema islamskom vjerovanju dova zauzima vrlo značajno mjesto i ulogu u životu vjernika. "Gospodar vaš je rekao: Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati! Oni koji iz oholosti neće da Mi se klanjaju – ući će, sigurno, u džehennem poniženi.", Kur'an s prevodom, XL, 60.

²¹ Formula *bismillāhir-raḥmānir-raḥīm* koja se obično prevodi s "U ime Boga, Milostivog i Samilosnog", Smailagić 1990: 95.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمُوْجُودُ بِكُلِّ زَمَانٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَذْكُورُ بِكُلِّ مَكَانٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَعْرُوفُ

Kraj:

يَا غَفُورٙ يَا غَفَرَانٙ وَحْفَظَهُ عَلَى حَيَاةٍ وَعَنْ وَفَاتٍ وَبَعْدَ مَا تَبَرَّحْتَكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču.

Rukopis. Pisano na listiću papira (17 x 12 cm), 7 redaka (16,5 x 10,5 cm). Papir požutio, tanak, s lijeve strane odrezan. Mastilo crno.

5

74

(دُعَاء)

DU'Ā'

Dova bez naslova. Napisana na četiri listića papira.

Početak poslike besmele (l. 1a):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ كَبَرَ اقْرُولُ عَلَى نَفْسِي

وَعَلَى دِينِي وَعَلَى أَهْلِي وَعَلَى أَوْلَادِي وَعَلَى مَالِي

Kraj (l. 4a):

حَسْبِ اللَّهِ وَنَعَمُ الْوَكِيلُ وَلَا حُوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču.

L. 1a–4a (10,5 x 9,5 cm), neujednačen broj redaka (12 i 13). Papir kvalitetan, požutio. Mastilo crno.

6

75

(دُعَاء)

DU'Ā'

Kratka dova za zaštitu, bez naslova.

Kompletne dove:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللهم انى اعوذ بك من ان اشرك بك شيئاً و انا اعلم و استغفرك لاما اعلم انك انت علام الغيوب
اللهم انا نعوذ بك ان نشرك بك شيئاً نعلمه و نستغفرك لما لا نعلمه

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču. Jedan list papira (15 x 11 cm). Pet redaka. Papir tanji, požutio. Mastilo crno, izblijedjelo.

7

92

(دعا و حديث)

DU'Ā' WA ḤADĪT

Kraća dova koja se "uči prije učenja Kur'ana" [a.š.]. Ispod dove je pojašnjeno na bosanskom jeziku (arebica) kada se dova uči, te se tako saznaje o kakvoj dovi je riječ.

Početak poslije besmele (l. 1a):

اللهم بالحق انزلته و بالحق نزل

Tekst tesbiha²² na arapskom jeziku (l. 1b):

سبحان الله و بحمده سبحان الله العظيم

Nakon teksta tesbiha navodi se, na bosanskom jeziku (latinica), hadis o vrijednosti i značaju učenja tesbiha.

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču.

Jedan list papira, s tragovima od presavijanja (9 x 12,5 cm). Pisano dvostrano. Papir tanji, požutio. Mastilo plavo, izblijedjelo.

8

76

(حروف ابجدية)

ḤURŪF ABĞADIYYA

L. 1a: Slova arapske abecede napisana u četiri reda s oznakama nunacije za svako slovo.

Ispod slova napisani i sabrani u četiri reda trocifreni arapski brojevi.

L. 1b: U četiri reda napisan kratki tekst dove:

²² Slavljenje Boga izgovaranjem pobožnih riječi "Subḥānallāh" / Slava Bogu (ar. *taṣbīh* = hvaljenje, slavljenje Boga riječima: "Subḥānallāh"), Muftić 1973: 1439.

اللهم ربنا تقبل منا هذه الا () كما تقبلت من ابراهيم خليلك و اسماعيل () و محمد نبيك صلى الله تعالى عليه و سلم

Dalje se nastavljaju u četiri reda slova arapske abecede s napisanim oznakama sva tri vokala na svakom slovu.

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču.

Jedan list papira, djelimično oštećen (17 x 10 cm). Pisano dvostrano. Papir tanji, požutio. Mastilo crno, izblijedjelo.

9

84

المصحف الشريف

AL-MUŞHAF AŞ-ŞARİF

Mushafi-šerif,²³ štampani. Nije poznato mjesto niti godina štampanja.

Nepotpun. Listovi zbog vlage na više mjesta zalijepljeni, te je teško odrediti tačan broj listova.

Povez kartonski, s preklopom, dosta oštećen od vlage. Listova: cca 293; 9,5 x 16,5 (6,5 x 12,5); 15 redaka po stranici; nedostaje nekoliko posljednjih listova.²⁴

Papir požutio od stajanja; listovi s kustodama; ručno iluminirani okviri teksta. Potreban postupak restauracije i konzervacije.

10

90

المصحف الشريف

AL-MUŞHAF AŞ-ŞARİF

Mushafi-šerif, štampani, peto izdanje. Litografija. Hafiz Mehmed efendi, 1333. h. / 1914–15. godine. Štamparija Hafiz Mehmed ve Burhaneddin. Prva strana

²³ Primjerak (Časnog) Kur'ana (ar. *muṣḥaf* = svezak, uvezana knjiga; ar. *śarīf* = častan; plemenit)

²⁴ U okviru realizacije restauratorsko-konzervatorskog tretmana provedenog na dijelu dokumenata iz fundusa Orijentalne zbirke Zavičajnog muzeja u Centru za restauraciju i konzervaciju NUBBiH u Sarajevu, krajem 2010. god., zbog nedostatka potrebne opreme za pripremu, prema procjeni konzervatora, nije bilo moguće izvršiti postupak zaštite na ovom primjerku mushafi-šerifa. Prilikom pokušaja postupka restauracije u Centru za restauraciju NUBBiH, 2010. god., odvojene su korice od listova.

ubačena – karo papir s rukom ispisanim tekstrom prve sure. Djelimično oštećene ivice listova.

Na kraju hatma-dova i nakon dove pojašnjenje simbola koji se nalaze u Kur'anu, a označavaju pravila prilikom čitanja, na turskom jeziku.

Nedostaje nekoliko listova (str. 21, 22, 439, 440, 595, 596; polovica 599 i 600. strane i dio 603. i 604. strane). Dimenzije (12 x 19,5 cm), 15 redaka (8,5 x 15,5). Listovi s kustodama. Uvez tvrdi, kartonski s kožnim pojačanjem prednje strane korica i hrpta. Na kožnom pojačanju sprijeda utisnuti dekorativni reljefni ornamenti s linearnim i floralnim motivima. Ivice korica oštećene i djelimično odlijepljeno kožno pojačanje na hrbatu.

11

93

جزء الْذَّارِيَاتِ

ĞUZ' AD-ĐĀRIYĀT

Džuz Kur'ana²⁵ nazvan po suri Ad-Đāriyāt, kojom započinje. Sadrži još kompletne sure: At-Țūr, An-Nağm, Al-Qamar, Ar-Raḥmān, Al-Wāqi'a i Al-Ḥadīd.

Na prvoj strani (l. 1a) ispod naslova stoji godina štampanja 1311. h. / 1893-94. godina.

Na zadnjoj strani (l. 16b) navodi se da je pisar teksta Seyyid Mustafa Nazif²⁶ iz Kadırge i da je štampan u Osmanskoj štampariji 1311. godine.

L. 1a–16b (11 x 15 cm), 11 redaka (9 x 13 cm). Papir žućkast, srednje debljine, kvalitetan. Uvez tvrdi, kartonski, oštećen na ivicama.

12

85

(دُعَا)

DU'Ā'

Štampani tekst dove. Počinje prvom surom iz Kur'ana (a.š.) – Al-Fatiha koja po svom sadržaju također predstavlja dovu. Zatim u nastavku slijede salavati (blagoslovni) na poslanika Muhameda [s.a.v.s.] s dovom.

²⁵ Dio Kur'ana koji sadrži deset listova, tačnije trideseti dio Kur'ana; posebna uvezana sveska koja sadrži jedan džuz iz Kur'ana. (ar. ġuz' = dio), Škaljić 1979: 244. Ovaj džuz je inače 27 džuz u Kur'anu i počinje od 31. ajeta sure Ad-Đāriyāt. Korkut 1977: 522.

²⁶ Kadırgalı Mustafa Nazîf Efendi bio je pisar za vrijeme sultana Abdul-Hamida II (1876–1909). Jedan je od učenika Husejin Efendije. Više: Akit 2017.

Početak poslike besmele:

الحمد لله رب العالمين الر حمن الر حيم

Završetak:

ورضى الله عن اصحاب رسول الله اجمعين

Nema podataka o godini štampanja niti izdavaču. Jedan list papira; 13 x 40 cm. Papir kvalitetan, deblji, požutio.

13

88

مراح الارواح

MARĀH AL-ARWĀH

Djelo iz oblasti morfologije i sintakse arapskog jezika (“Veselje duša”). Veoma popularno, jedno od značajnijih djela o morfologiji arapskog jezika izučavano stoljećima u medresama osmanskog perioda.²⁷ Autor djela je Aḥmad b. ‘Alī b. Mas‘ūd (umro oko 800/1397).²⁸ Napisano po sistemu poglavlja (bāb). Sastoji se od sedam poglavlja.

Naslovi poglavlja su:

الباب الاول فى الصحيح

الباب الثاني فى المضاعف

الباب الثالث فى المهموز

الباب الرابع فى المثال

الباب الخامس فى الاجوف

الباب السادس فى الناقص

الباب السابع فى اللغيف

Naslovi tematskih cjelina knjige su:

هذا كتاب مراح الارواح

عربي

²⁷ Više: Zamur 2014.

²⁸ Jahić 1420/1999: 128, 466.

مقصود

هذا كتاب لبناء فى الصرف

كتاب امثاله

Početak (l. 1b):

هذا كتاب مراح الارواح

بسم الله الرحمن الرحيم

قال مفتقر الى الله الودد احمد بن على بن مسعود

غفر الله له و لوالديه و احسن اليهما و اليه

اعلم ان الصرف ام العلوم و النحو ابوها

Kraj (l. 128b):

تم الكتاب بعون الملك الوهاب حرر الفقير حسن شوقي بن عثمان الوهبي الهزارغرادي

غفر الله له و لوالديه و هداه الى ما يرضي به عنه بحرمة اسمه الهدادى

سنة ٧١٣١

Arapski jezik. Štampano izdanje. Izdavač: Štamparija Kırımlı Yûsuf Ziyâ, Istanbul.

Prva stranica na osmanskom jeziku sa štampanim pečatom s imenom Hāgg̃ Muhammad Ṭāhir Al-Warīnī i hidžretskom godinom 1319, što odgovara 1901/2. godini. Unutar uokvirenog osnovnog teksta pojašnjenja na turskom jeziku kao gramatička analiza djela.

Na kraju zadnje tematske cjeline stoji da je pisanje knjige završio Hasan Šawqī bin ‘Uṭman Al-Wahbī Al-Hazargrādī hidžretske god. 1317, što odgovara 1899/1900. godini.

L. 1a-128b (18 x 26 cm). Papir kvalitetan, požutio. Uvez tvrdi, kartonski s kožnim pojačanjem hrpta.

(مجموعه)

MAĞMŪ'A

Medžmua (bilježnica)²⁹ koja sadrži jednu dovu na arapskom jeziku i *munadžat*³⁰ na osmanscoturskom jeziku.

Naslov dove je *Du'ā'u īmān* (l. 1b–2b)

Početak dove (l. 1b):

هذا دعاء ايمان

اللهم ان دخل الشك فى ايمانى

ولم اعلم به تبت عنه إليك

l. 2b: Završetak dove *Du'ā'u īmān* i početak munadžata. Munadžat je napisan na osam strana (l. 2b–10a).

Početak munadžata:

هذا مناجات عظيم

أول الفدر الف حقيقون

يارب كلام قدملك الفدر يعني الحمد لله جميع كتابلرين

l. 10a: Završetak munadžata i podaci o vremenu pisanja medžmuae:

تمت تمام اولدى يازان بله يورو ولدى

١٢٦٩ ص ف ٢٥

Napisano 25. safera 1269. h. g. (9. decembra 1852. god.). Prepisivač nepoznat, kao i mjesto prepisa. Bez poveza. Prošiveno po sredini koncem. L. 1b–10a (12 x 17 cm), neujednačen broj redaka (7 x 12cm). Papir požutio, deblji, kvalitetan. Listovi s kustodama. *Nesh*. Mastilo crno.

²⁹ Rukopisne medžmue – bilježnice (ar. *mağmūah* = zbirka, kolekcija, zbornik) mogu biti raznolikog sadržaja. Pretežno imaju književni karakter i sadrže prepise popularnih štiva određenog perioda u formi kasida, ilahija, pjesama, legendi, rasprava. Često su to i lične bilježnice privatnog karaktera u vidu ljetopisa iz kojih se može proučavati privatni život prepisivača. Naročito su značajne kao važan izvor za istraživanje kulturne historije doba u kojem su nastale.

³⁰ Molitva, pjesma koja sadrži molitvu; oda Bogu (ar. *munāğāh*). Škaljić 1979: 473.

(مجموعه)

MAĞMŪ'A

Fragment bilježnice koja sadrži *ilahije*,³¹ munadžat, pjesme i dove na osman-skoturskom i arapskom jeziku:

Početak (l. 1b):

إلهى نيازى

Ilahija pjesnika Nijazija na turskom jeziku koja počinje sa:

أى غريبى بليل ديارك قنده در

Na istom listu slijedi i kasida o vjerovjesniku Muhammedu autora šejh dede Rušenija koja počinje stihom:

كون دوغوب طوتدى جهان

يوزين حسنك كونشى يا رسول الله

l. 2a: Nastavlja se prethodna kasida do kraja s tim da djelimično nedostaje upravo zadnji stih (više od pola lista nedostaje).

l. 2b: Završni stihovi ilahije šejh Sirrije (na nešto manje od pola lista):

واذکر ربک بیوردی هم کثیرا امر ایتدی سری حقه حمد ایتدی شکر الحمد لله

i još naslov:

هذا مناجات ابو بكر الصديق

l. 3a: Početak munadžata na arapskom jeziku:

جد بلطفك يا الهى من له زاد قليل

l. 3b: Završna četiri stiha munadžata:

هبلنا ملكا كبيرا نجنا مما نخاف

ربنا اذ انت قاضى و المنادى جبرائيل

اين موسى اين عيسى اين يحيى اين نوح

³¹ Pobožne pjesme muslimana (ar. *ilāh* = bog, božanstvo + ar.-pers. adj. suf. -ī), Škaljić 1979: 343.

انت يا صديق عاصى تب الى المول الجليل

U nastavku je, na istom listu, ilahija na osmanscoturskom jeziku

Početak ilahije:

اللهم الله معبودم بالله

I. 4a: Završna četiri stiha ilahije:

حضرت على شبهه سر ولی الله ارسلانی افندم عشق میداننده

حضرت موسی الندھ عصا کیدیبور دوستا افندم عشق میداننده

U nastavku, na istom listu, *turkija*³² o boju pod Banjalukom. Iako ovu pjesmu mnogi istraživači smatraju djelom anonimnog pjesnika, ova varijanta pjesme zbog jasnoće i jednostavnosti jezika i stila veoma podsjeća na narodnu i bila je vrlo popularna u narodu.³³

Početak:

كوردگز می نمچه قراله نیلدی

عهدی بوزوپ جنکه رغبت ایلدى

I. 4b: Nastavak turkije do kraja lista.

Kraj:

پاڭ (treba) سر نمچه ويرباس صوين

يوز ديلر دولت قوندى بنا لوقا اوستنه

I. 5a: Tekst dove koju je Resuli-Ekrem³⁴ učio kod mezaristana

Početak:

اسلام عليكم يا اهل لا الله الا الله

اسلام عليكم يا اهل دار قوم مؤمنين

³² Jedna od najstarijih vrsta turske narodne pjesme zastupljena i u našim krajevima. Spada u posebnu vrstu usmene narodne poezije sa melodijom kao osnovnom karakteristikom. Više: Hasan 1988: 177–207.

³³ Bitka pod Banjom Lukom koja se desila 1737. god. između bosanske vojske pod vodstvom Hekim-oğlu Ali-paše i Austrije, veoma je značajna za historiju Bosne i Hercegovine, ali i Osmanskog Carstva, te je tema narodne i umjetničke poezije. Više vidjeti: Hadžiosmanović 1976: 315–329.

³⁴ Muhamed [s.a.v.s.], najplemenitiji, najpoštovaniji poslanik (ar. *rasūl* = poslanik + ar. *akram* = najplemenitiji)

I. 5b: Dova bez naziva, na turskom jeziku

Početak:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَدِيْ قَاتِلُوكَلَرْ حَقِيقُونْ زَرِيتَ آدَمَ بَدِنَ
شَفَا إِلَى اللَّهِ شَفَا قَالَ اللَّهِ شَفَا ثُمَّ اللَّهِ شَفَا وَاللَّهِ

I. 6a: Nastavak dove do kraja:

تَوْفِنَا مُسْلِمًا وَالْحَقْنَى بِالصَّالِحِينَ
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَلَا حُولَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ
وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شَفَاءٌ وَرَحْمَةٌ
لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

I. 6b: Kadah dova, na arapskom jeziku

Početak:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اللَّهُمَّ اسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْمُبَتَدِئِ رَبِّ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى

I. 7a: Nastavak dove do:

وَالْأَشْجَارُ صَاحِبُ الْجُودِ غَنِيٌّ عَنِ الْخَلْقِ عَلَامُ الْغَيُوبِ

Sljedeća dva lista teksta medžmuae, s druge strane rukopisa medžmuae
(I. 2a–3b)

I. 2a: Hatma dova (nepotpuna), na arapskom jeziku

Početak:

اللَّهُمَّ نُورُ قُلُوبُنَا بِأَنوارِ الْقُرْآنِ وَحْلُ لِعَانَنَا بِتَكْرَارِ الْقُرْآنِ

I. 2b: Nastavak dove:

وَاجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِي الدُّنْيَا شَرْفًا وَتَاجًا وَاجْعَلْهُ فِي وَقْتِ الْمَوْءُودَةِ لِأَرْوَاحِنَا مَعْرِاجًا
وَفِي الْقَبْرِ ضَيَاءً وَسَرَاجًا وَفِي الْقِيَامَةِ سَرُورًا وَابْتِهاجًا

I. 3a: Nastavak dove do kraja:

Početak:

و نطلب الشفاعة منه عليه الصلوة و السلام

Kraj:

اللهم احفظنا من كل كلام فحosh و فاحش و من كل كذب و كفر
برحمتك يا ارحم الراحمين و سلام علي جميع الانبياء والمرسلين
والحمد لله رب العلمين

I. 3b: Kur'anski ajeti o smrti i fragment dove, na arapskom jeziku

Početak:

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي قال في كتابه الكريم كل نفس ذانفة الموت ثم اليها ترجعون

Kraj:

اللهم جاف الأرض عن جنبه(ها) و صعد روحه(ها) و لفه(ها) منك رضواننا

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču.

Bez poveza; listovi papira prošiveni po sredini koncem. L. 1b–7a (11,5 x 20,5 cm) i L. 1a–3b bez margine, neujednačen broj redaka. Papir tanji, požutio. Rukopis pisan različitom rukom. Mastilo crno.

16

67 b

(مجموعه)

MAĞMŪ'A

Bilježnica koja sadrži dvije hutbe³⁵ na arapskom jeziku s kratkim pojašnjajima o postupcima koji prethode izlaganju hutbe – šta se uči prije, tokom i poslije, na osmanscoturskom jeziku.

Početak (l. 1b):

ابتدا خطيب توجه اولندقدہ بونی اوقيه

بسم الله والحمد لله والصلوات والسلام

³⁵Vjersko izlaganje, propovijed, govor ḥaṭība. Redovno se obavlja u okviru bogoslužja petkom, kao i u vrijeme dvaju bajrama i u drugim prilikama (ar. *ḥutba*). Smailagić 1990: 251.

علي رسولنا محمد و آله و صحبه اجمعين

l. 1b–3b *Džumanska³⁶ hutba*

l. 3b–4a u okviru hutbe napisana dova za sultana Abd al Madžid hāna

(سلطان دعاسی)

l. 4b – pojašnjenje o daljem postupku hatiba nakon učenja dove za sultana

l. 5b–7a *Hutba za ramazanski bajram*

(خطبه عيد فطر)

Kraj (l. 7a):

لأنها تدفع حاجة من كان فقيرا

و اطعموا الطعام على حبه مسكينا و يتيمما و اسيرا

الا ان احسن الكلام

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču. Bez poveza; listovi papira prošiveni koncem. L. 1b–7a (11,5 x 16 cm). Papir deblji, kvalitetan. Pisano vještom rukom. Mastilo crno.

17

71

(دعوتان)

D'AWATĀN

Dvije dove. Prva dova na arapskom, druga na osmanscoturskom jeziku. I jedna i druga dova je za zaštitu tijela od bolesti. Prva dova je nepotpuna (nedostaje prvi list).

Početak (l. 2a):

تسبيحا اعوذ بالله من عذاب البدن عن يمينى و عن شمالي

Kraj (l. 5a):

وقدرت الله عقدت و ربطت

و شدت الريح الاحر عن عثمان ابن مريم

³⁶ *Salāt* (bogoslužje) petkom. Smatra se obavezom za svakog muškog, slobodnog i odraslog muslimana, u najmanju ruku ako se pravno smatra "žiteljom tog mjesta" (*muqīm*). Više: Smailagić 1990: 164.

Druga dova ima naslov

هذا دعاء اخرخ

Početak, poslije besmele (l. 5a):

بسم الله اخرج و بالله اخرج و بالله الذى اخرج

Kraj (l. 7b. i 8a):

اسكن اخرج اسكن اخرج برحمتك

يا ارحم الراحمين

Bez podataka o datiranju, mjestu prepisa i prepisivaču. Bez poveza; listovi papira prošiveni po sredini koncem. L. 2a–8a (12 x 17 cm), 11 redaka (7,5 x 12 cm). Papir deblji, kvalitetan, požutio. *Nesh*. Pisano vještom rukom. Mastilo crno. Naslov druge dove upisan je crvenim mastilom.

Bibliografija

Neobjavljeni izvori

Rukopisna i štampana građa iz fundusa Orijentalne zbirke dokumenata Zavičajnog muzeja –Visoko.

Veb-izvori

Akit (2017): "Hepsi Sultan Abdülhamid Han'ın dönemine ait... Filistin camisinde Sultan 2. Abdülhamid Han döneminde basılan Kur'an-ı Kerimler'in bulunduğu bildirildi", *Akit*, 4. 12. 2017. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/hepsi-sultan-abdulhamid-hanin-donemine-ait-401711.html>. Pриступлено 29. 12. 2021.

Zamur, Hüseyin (2014): *Ahmed B. Ali B. Mes'ûd ve Merâhu'l-ervâh adlı eseri*, master rad, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagati Bilim Dalı, Diyarbakır. <https://9lib.net/document/lq5d1wy4-ahmed-ali-mes-ud-merahu-er-vah-adli-eseri.html>. Pриступлено 30. 1. 2022.

Literatura

"Abu Hurayrah", u: *The Alim for Windows*, Multimedia Edition, Release 4.5 (Baltimore: ISL Software, 1996)

Babović, Dž., Mašić, M. (2016): "Orijentalni rukopisi Franjevačkog samostana Petričevac", *POF* 66/2016, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.

Čar-Drnda, H. (1990): "Visoko u sastavu osmanskog carstva – XV i XVI stoljeće", *POF* 40/1990, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.

Čar-Drnda, H. (1988): "Sidžil visočkog kadiłuka 1755–1810", *POF* 38/1988, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.

Hadžiosmanović, L. (1976): "Dvije neobjavljene pjesme o banjalučkom boju iz Kadićeve Hronike", *POF* 22–23/1972–73, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.

Hasan, H. (1988): "Turkije kao poseban žanr turske narodne poezije turske narodnosti u Jugoslaviji objavljene u časopisu 'Sesler'", *POF* 38/1988, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.

- Husić, A. (2021): "Visoko i okolina u vrijeme osmanske vladavine: upravna organizacija, konfesionalne, demografske i privredne prilike", u: *Visoko i okolina kroz historiju II, Osmanski period*, JU "Zavičajni muzej" Visoko, Visoko, 13–123.
- Jahić, M. (1420/1999): *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa, Svezak VI*, Fondacija Al-Furqān za islamsko naslijeđe, Rijaset Islamske zajednice u BiH, London – Sarajevo.
- Korkut, B. (1991): *Kur'an s prevodom*, Kompleks Hadimi-l-Haremejni-š-Šerifejni-l-Melik Fahd za štampanje Mushafi Šerifa, Ministarstvo za hadž i vakuf u Saudijskoj Arabiji, Medina Munevvera.
- Muftić, T. (1973): *Arapsko-srpskohrvatski rječnik I i II*, Izvršni odbor Udruženja Ilmije u SRBiH, Sarajevo.
- Smailagić, N. (1990): *Leksikon islama*, IP "Svjetlost", Sarajevo.
- Trako, S., Gazić, L. (1997): *Katalog rukopisa Orijentalnog instituta – lijepa književnost*, Posebna izdanja XX, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.
- Škaljić, A. (1979): *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, "Svjetlost", OUR Izdavačka djelatnost, Sarajevo.

Summary

Oriental collection of the Regional Museum in Visoko - Catalogue of documents in Arabic

The Oriental collection of documents of the Regional Museum in Visoko holds the original written material created at the end of the period of Ottoman and early Austro-Hungarian rule in Bosnia and Herzegovina as well as during the Austro-Hungarian period and the time between the two world wars. The documents of the collection were written in Oriental languages, in Arabic and Ottoman Turkish, and to a lesser extent in Bosnian. A small part of the collection, which consists of manuscripts and printed material in Arabic, has been catalogued in the paper. All catalogued documents, with the exception of one work, are of a religious nature, in the field of basic sources of the Islamic religious law - the Qur'an and Hadith, or Hadith science and Islamic literature. By cataloguing seventeen documents, a part of the fund of the Oriental Collection, which the museum inherits in its holdings, is presented to the professional, scientific and general public for the first time.

Prilozi

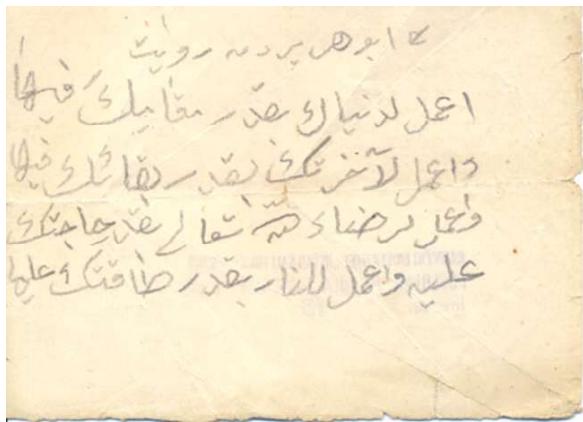
(اجزاء القرآن الكريم) – 1

R. br. 1
Ağzā' Al-Qur'ān al-Karīm

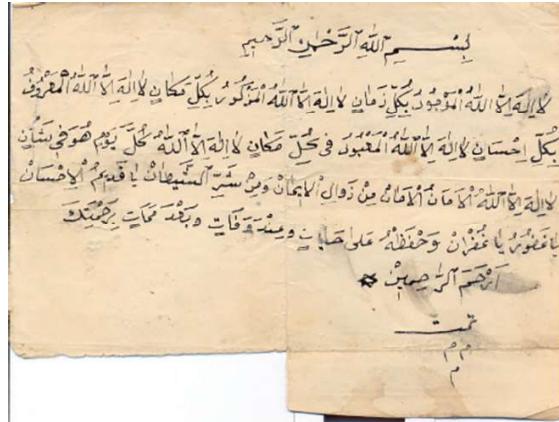

(جزء من اجزاء القرآن الكريم)

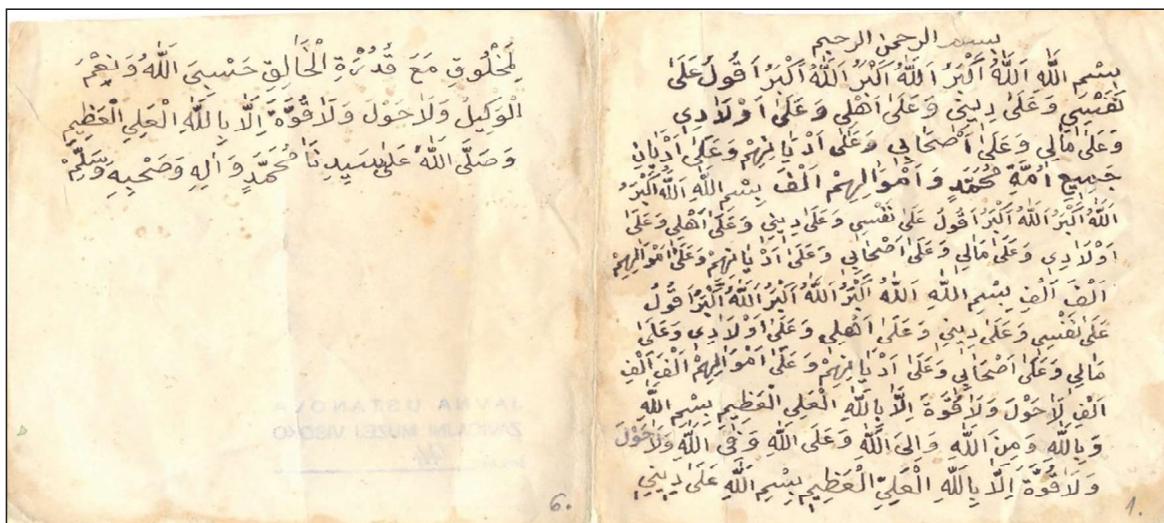
R. br. 2
Guz' min ağzā' al-Qur'ān al-Karīm

R. br. 3 – دعاء (دمه)
Abu Hurayra riwāyat

R. br. 4 – دعاء
Du‘ā’

R. br. 5 – دعاء
Du‘ā’

R. br. 6 – دعاء
Du‘ā’

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اللَّهُمَّ إِنِّي أَتُرْكُكَهُ وَمَا تَعْلَمُ فِيَّ وَاللَّهُمَّ
عَظِيمٌ رَغِبَتِي فِيهِ وَاجْعَلْهُ نُورًا يُبَصِّرِي
وَرِشْفًا لِيَصَدِّرِي . اللَّهُمَّ زِينْنِي بِهِ لِسَانِي
وَجَعِلْنِي بِهِ وَجْهِي وَقُوَّتِي جَسَدِي
وَأَزْرَقْنِي بِلَامِرَتِي عَلَى طَاغِيَتِي
آنَاءَ اللَّيلِ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ .
وَاحْسِنْ فِي مَعْنَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ وَآلِهِ الْأَخْيَارِ .
وَوَاسِعْ دُرُّوا . رَجُلْ بُوكِي وَبِهِ مَرَا

R. br. 7 - (دعا)

Du'ā'

رَبِّنَا تَسْبِيلٌ مَنْ تَدْرِفُهُ الْأَنْعَمَةُ
كَمَا تَقْبَلَتْ مِنَ الْأَزْلَاصِمِ خَلِيلَكَ وَ
الشَّمِيلَ دُبْحِيلَكَ وَمُحَمَّدَ يَسِيلَكَ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَهُنَّا دُبْحِيلَكَ وَهُنَّا يَسِيلَكَ
وَهُنَّا دُبْحِيلَكَ وَهُنَّا يَسِيلَكَ
وَهُنَّا دُبْحِيلَكَ وَهُنَّا يَسِيلَكَ
وَهُنَّا دُبْحِيلَكَ وَهُنَّا يَسِيلَكَ

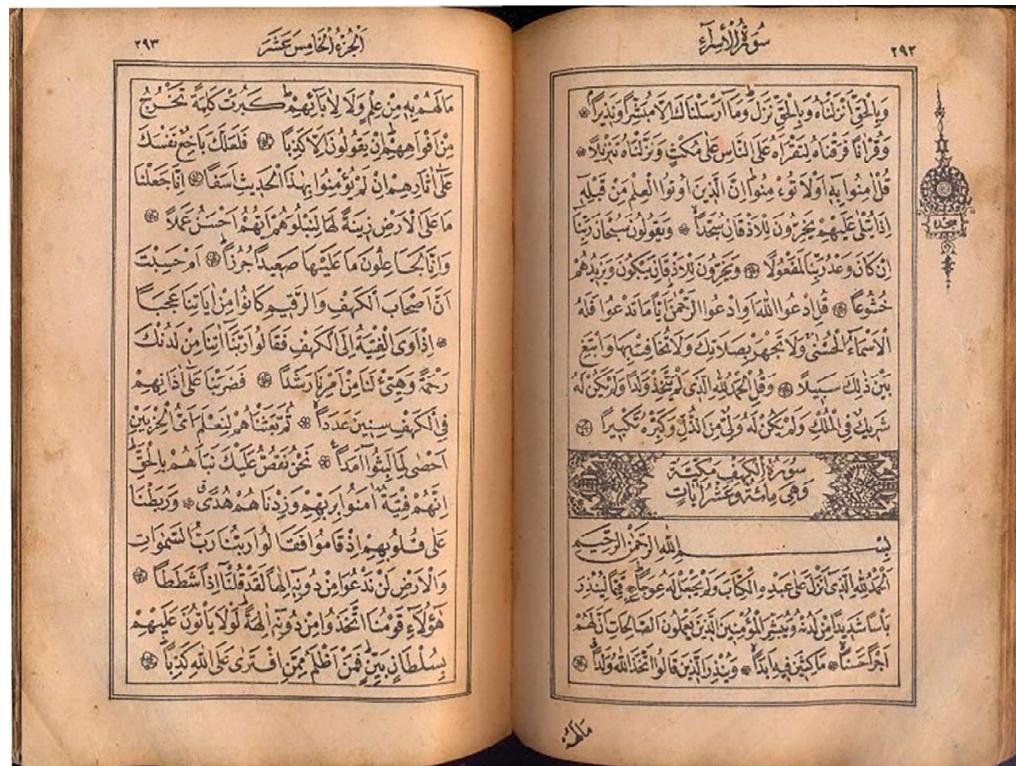
حروف ابجديه (R. br. 8 -)

Hurūf abḡadiyya

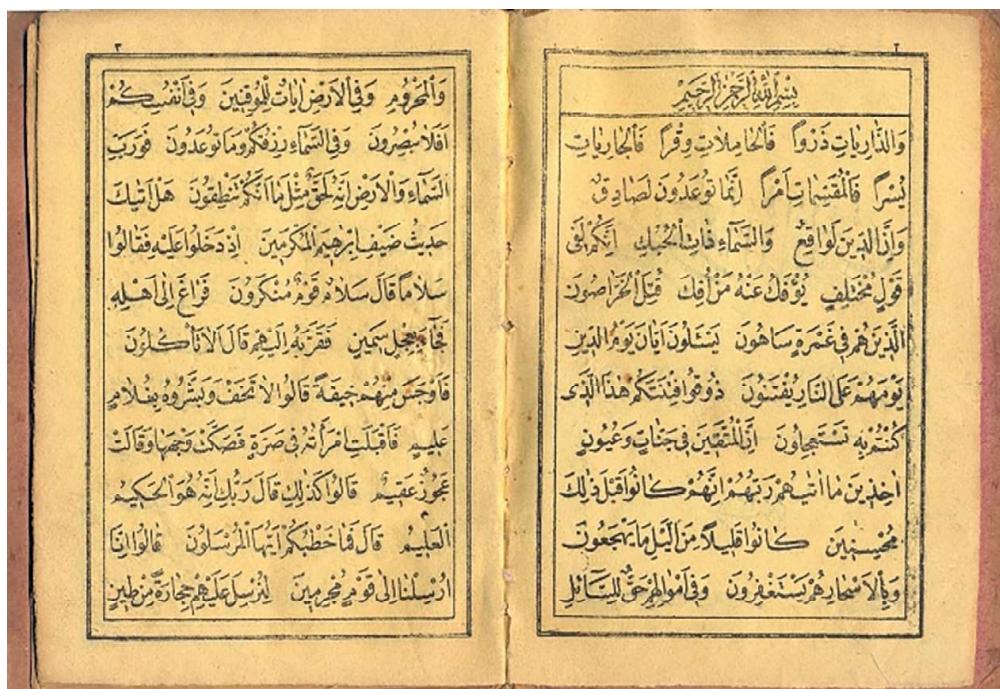
المصحف الشريف – R. br. 9

Al-Muṣḥaf aš-Šarīf

المصحف الشريف – R. br. 10

Al-Muṣḥaf aš-Šarīf

جزء الذاريات – R. br. 11
Guz' ad-Dāriyāt

الصلوة... يا خليل الله الصلاة... يا يار الله الصلاة
يا يار الله الصلاة... يا يار خاتم الله الصلاة... يا نور
عشر لغير الصلاة... يا أيّين وقى اغفر الصلاة... يا من
ذريته اغفر الصلاة... يا من شرفه الصلاة... يا من رحمة الله
الصلوة... يا من عطنه الله الصلاة... يا من رحمة الله
الصلوة... يا سيد الرابيتين الصلاة... يا امام المتقين
الصلوة... يا خاتم الدين الصلاة... يا رحمة المغاربين
الصلوة... يا شفيع المذرين الصلاة... يا رسول رب المأمين
صلوات الله وملائكته وآياته وستمائة عشر وسبعين خاتمة
على سيدنا محمد عليه وصحبه أجمعين السلام حل على سيدنا
محمد عبدك وآياتك وحياتك ورسولك النبي الأبي وعلى
الله صحبتي وسلم * الله حل على سيدنا محمد عبدك النبي المدح
صاحب الثناء الأعلى والسان النصيحة * الله أجمل أضل
صلواتك أبداً وآياتك سرداً وأذكي تبليلاً
كذلك وعدنا على شرف الخالقين الإنسانية ومحبهم
الحقائق الإيمانية وطهور التجليات الاحسانية ومهبط الأمصار
الرحمانية وعزوف المنكبة الرabbانية واسطة شهدتين
وعلق جيش المرسلين وقاديرك الآية المكرورين
وأفضل الفاني انتصرين حاولوا لقاء المآل والملاك
إذهم التعبيد الانئ شاهيد أسرار الآراء وشاهيد آثار
سوابق الأول وترجعان لبيان القديم ومتاع العالم والخالق
والحكم ملهم بغير العود البيني والكلبي وإنما
عنون الوجود الملوى والشفعي دوح جسد الكوكبين * وبين
حياة الدارين المنشقين ياغلى رب العبودية والمنافق
ياغل المثارات الأضفتية القليل الأعظم والغريب
الأكرم سيدنا معمتن بن عبد الله بن عبد الشطاب بن ماشم
وعلى سائر الأنبياء والمرسلين ولهم ملائكتك وأقربيك
وعلى ياد الله الصالحين من أهل الشموات وأهل الأرضين
كلها ذكرك الناكرون وغسل عن ذكرك المخالفون وسلم
رضي الله عن أصحاب رسول الله أجمعين

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ينْهَا الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ
الْمَسْنَدُ لِغُورِيَّةِ الْمَالِيَّيْنِ أَرْسَمَنِ الرَّجِيمُ مَالِكُ قَمَ الدَّينِ
إِلَّا إِنَّهُ شَدَّدَ عَلَى الْمُتَّقِيِّنِ فَعِدَّهُنَا الْفَرَاطُ الْمُتَّقِيِّ صَرَاطُ الْمُرِيِّنِ
أَفْدَتْ عَلَيْهِنَّ ثَيْرَ الْمَذْوِيِّ عَلَيْهِنَّ وَلَا الْأَصْلَالِيَّنِ اُتْبَيِّنِ
إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ لَمُؤْلَمُ عَلَى الْتَّيْبِيِّنِ يَا أَئُبُّ الْمُرِيِّنِ أَمْتَوْنَا
حَلَوْنَا عَلَيْهِ وَتَلَوْنَا تَلَيْهِ أَلْهَمُ صَلَّ وَسَلَّمَ وَبَارِكَ عَلَيْهِ
مُحَمَّدَ وَعَلَى الْيَوْمِ وَصَحِيفَةِ أَمْبِيِّنِ سِبْعَانَ رَبِّ الْوَزَّاءِ
كُمَا يَصْبُرُونَ وَسَلَّمَ عَلَى الْأَرْسَلَيْنِ وَالْمَنْدَدُ لِدَبِّ الْمَالِيَّيْنِ
الْأَصْلَوَةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْهِنَّ يَا مَوْلَى اللَّهِ الصَّلَاةُ . . . يَا حَسِيبَ الْمُهَمَّةِ
الصَّلَاةُ . . . يَا لَطِيلَ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا إِنْهَا الْمُهَمَّةِ
يَا خَنِيَّ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا خَيْرَ خَاقَ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا نُورَ
عَرْضَ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا مَوْبِدَ وَقَيْيَ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا مَنَّ
رَكَيْدَ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا مَنَّ شَرَفَ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا مَنَّ كَرَمَهُ الْمُهَمَّةِ
الصَّلَاةُ . . . يَا مَنَّ عَظَمَهُ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا مَنَّ تَلَمَّهُ الْمُهَمَّةِ
الصَّلَاةُ . . . يَا مَلِيَّ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا مَامَ الْمُهَمَّةِنِ
الصَّلَاةُ . . . يَا نَحَّامَ الْمُهَمَّةِ الصَّلَاةُ . . . يَا رَحْمَةَ الْمَالِيَّيْنِ
الصَّلَاةُ . . . يَا كَنْسَتَ الْمُهَمَّةِنِ الصَّلَاةُ . . . يَا رَسُولَ دَبِّ الْمَالِيَّيْنِ
حَلَوْنَاتُ الْمُهَمَّةِ وَمَلَائِكَةُ وَآتَيَنَاهُ وَحَلَّتَهُ عَرْشَهُ وَجَعَيَّنَاهُ
عَلَى يَتِيَّنَا مُحَمَّدَ وَالْيَوْمِ وَصَحِيفَةِ أَمْبِيِّنِ الْمُهَمَّةِ حَلَّ عَلَى سِيدَنَا
مُحَمَّدَ عَبْدِكَهُ وَنَيْكَهُ وَسَبِيكَهُ وَرَوْسَكَهُ الْمُهَمَّةِ الْأَنْتَيِّنِ وَمَجَعَرُ
الْمُهَمَّةِ وَصَحِيفَةِ سَلَمُ * الْلَّهُمَّ حَلْ عَلَى سِيدَنَا مُحَمَّدَ الْمُهَمَّةِ
خَابَتِ الْمُهَمَّةِ الْأَنْتَيِّنِ الْمُهَمَّةِ الْقَبِيْبِ * أَلْهَمَ أَبْلَيَنِ أَخْفَلَ
حَلَّرِيَّنِ أَبْدَانِ وَأَنْجَيَنِ بَرِيَّكَهُ سَرْمَدَا وَأَذْكَرَتِ تَبَيَّنَاتِ
فَفَلَّا وَعَدَدًا عَلَى شَرْفِ الْمَالِيَّتِيِّ الْأَنْسَانِيِّ وَمَجَعَرِ
الْمُهَمَّةِ الْأَغْيَارِيِّ وَطَوَرِ الْمُجَلَّاتِ الْأَحْسَانِيِّ وَمَهْرِبِ الْأَسْرَارِ
الْمُهَمَّةِ الْأَنْتَيِّنِ وَمَوْرُسِ الْمُنْكَلَّاتِ الْأَبْيَانِيِّ وَأَبْلَسِيَّنِ الْمُهَمَّةِ
وَمَقْدَمِيَّنِ الْمُرِسَلَيْنِ وَقَادِرَكَهُ الْأَنْيَانِ الْمُكَبَّرِيِّ وَأَنْقَلَ
وَأَنْقَلَ الْخَاقَ الْمُجَمِّعِيِّنِ حَلَّوْلَ لَوَأَغْزَى الْأَنْتَيِّنِ وَمَالِكَ
أَرْدَةَ الْمُهَمَّةِ الْأَنْتَيِّنِ خَاهِدَ أَسْرَارِ الْأَزَلِ وَمَاهِدَ أَتَوَارِ
سَوْلَارِيَّنِ الْأَوَلِ وَتَرْجَانَ لَسَانَ الْقَيْمِ وَمَقْبَعَ الْيَامِ وَالْأَخَمِ
وَإِلْكَمَ مَظَاهِرَ بَرِزَ الْعَوْدَ الْبَرِيَّنِ وَالْكَلَّيِّنِ وَإِنْسَانَ
عَنِ الْمُوْجَدِ الْمَلْوَى وَالْمَلْقَى رُوحَ جَسَدِ الْكَوَبِيِّ * وَعَيْنِ
حَيْوَانِ الْمَارِيَّ وَالْمَلْقَى رُوحَ جَسَدِ الْكَوَبِيِّ * وَعَيْنِ
جَيْوَانِ الْمَارِيَّ الْمَشْقَقِيِّ يَأْغَلِ دَبَبِ الْمُبَوِّدَيِّ وَالْمَشْقَقَيِّ
أَخَلْقَيِ الْمَعَامَاتِ الْأَضْطَقَيِّيِّ الْكَلِيلِ الْأَنْظَمِ وَالْخَيْرِ

R. br. 12 - (دعا)

Du‘ā’

كتاب مراح الارواح - R. br. 13

Marāḥ al-arwāḥ (str. 120)

عَنْ حَمْدِ اللَّهِ وَعَنْ حَمْدِ رَسُولِ اللَّهِ وَالْأَئِمَّةِ فِيمَا
اللَّهُ وَكَلَمُهُ رَسُولُ اللَّهِ حَمْدًا لِرَبِّ الْعَالَمِينَ وَلِرَسُولِهِ
الْأَكْرَمِ أَوْدَعَتْ رَبِّي فِي الْحَفْظِهِ عَلَيَّ فِي حِجَّةِ الْعِدَادِ
وَغَافِي وَبَعْدَ عَمَّا يَأْتِي مِنْ أَنْتَ رَحْمَانًا إِحْسَانًا
عَنْ رَحْمَةِ مَنْ يُغَلِّطُ بِإِيمَانِهِ إِلَيْهِ مَنْ يُغَلِّطُ بِإِيمَانِهِ
وَقَدْ أَنْتَ اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَإِلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
هَذَا مَا جَاءَتْ عَظِيمَهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَوْلَى الْفَضْلَاتِ حَقِيقُونَ يَا رَبِّي كَلَامُ قَدِيمَهُ الْفَضْلَاتِ
أَمْدَلُ اللَّهِ حَمْدُكَ يَا لَرِنَ اَوْلَى حَمْدُكَ يَا دَلِيلَهُ يَا دَلِيلَهُ
مُوَافِقُ الْجَنِينَ يَرْبُّكَ صَدِقَتْ أَوْرَدَهُ حَمْدُكَ لَهُ لَهُ لَهُ

حَمْدُكَ لَهُ

حَقْقَالِيْنِدُوكَلَاهَمَهُ مُوَافَقَتُ اَلْمُغَيْبُونَ يَا رَبِّي اَللَّهُ
حَقِيقُونَ يَا رَبِّي مُصْحَّفُهُ تَبَقِّي اَللَّهُ مُصْحَّفُهُ حَقِيقُونَ
يَا رَبِّي مُصْحَّفُهُ حَمْدُكَ سُورَتُ حَقِيقُونَ يَا رَبِّي مُوَهَّبُ
اِيجَادِهِ يَا شَارِحُونَ يَا مَبْلِغُ اَللَّهِ اَللَّهُ فَاحِظُونَ
يَا مَبْلِغُ مُحَمَّدِ رَسُولِ اَللَّهِ حَقِيقُونَ يَا رَبِّي حَمْدُكَ حَمْدُكَ
حَقِيقُونَ اَوْقَدَنِي كَلَامَ قَيْمَهُ وَقَدْبَعَنِي نَازَ وَطَوَّلَنِي
اَوْرَدَهُ حَقِيقُونَ وَمُوَهَّبُ دَلَّتْ شَارِحُونَ يَا رَبِّي مُوَهَّبُ
يَا لَكَ مُهَاجِي حَقِيقُونَ وَاَوْلَى حَمْدُكَ مُبَارَكُونَ يَا رَبِّي
مُهَذَّبُ كَيْدِي طَاهَ وَسَنِيدِي بَرِّي حَقِيقُونَ اَوْسَنَهُ كَوَافِرَ
لَوْزَنَ يَعْلَمُ اللَّهُ بِهِ كُلُّ مُكَلَّمٍ حَقِيقُونَ بِهِ مُهَزَّلَهُ قَدَّسَ
شَيْهَ اَللَّهُكَمَرْنَ حَقِيقُونَ وَانَّهُ قَدَّسَهُ يَكُونُ يَا حَمْدُكَ بَأَيَّهُ
تَمَرَّدُ حَمْدُكَ يَدِي ظَلَّ حَقِيقُونَ يَا رَبِّي اَوْلَى قَلَّكَ دَوْكَنَ

(مُجْمُوعَه)

R. br. 14 – Maġmū'a

٨٧

حَضِرَتْ عَلَى هَشْبَهْ سَرْوَلِي الْلَّهُك
 أَرْسَلَهْ بَنِي فَنَزَفَ عَشْقَ مَيْدَانِشَة
 حَضِرَتْ مُوسَوَالِنَرَهْ عَصَمَا كِيرِبِيُورْ
 دُونَسَا فَنَزَفَ عَشْقَ مَيْدَانِشَة

ترکی

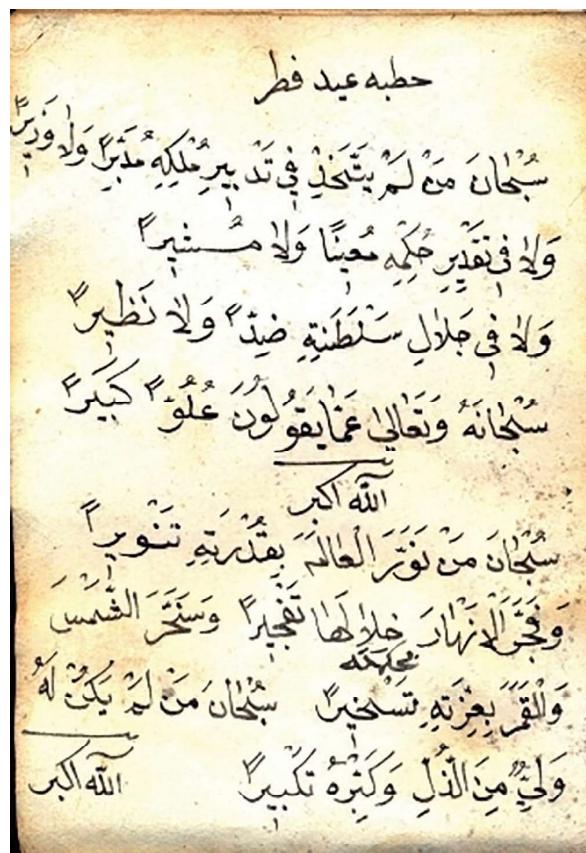
كور د کز می نخه قراله نیله پی
 عهمی بوز و پ جنله ر غبت ایلی نامه ایله جتراله سویله پی
 سور لنه عشکر بانه لوقة او
 سلور نبا سلوبی کپو سین پا بیدیلر

غر ا دیش قده طاووه صوین چک بیلر طابور بله طوپلر لکه قالدی
 سلمی کافه بانه لوقة او سنته

زورت طلر فدن محاسراتیلر
 و ته بیک طلوب بدرننه اطلر دومان دوشی بانه لونه او سنته
 عربیلہ من ببر شی بقدیلر ممتاز دن قلعه سین پا قدیلر
 سلمی کافه بانه لوقة او سنته

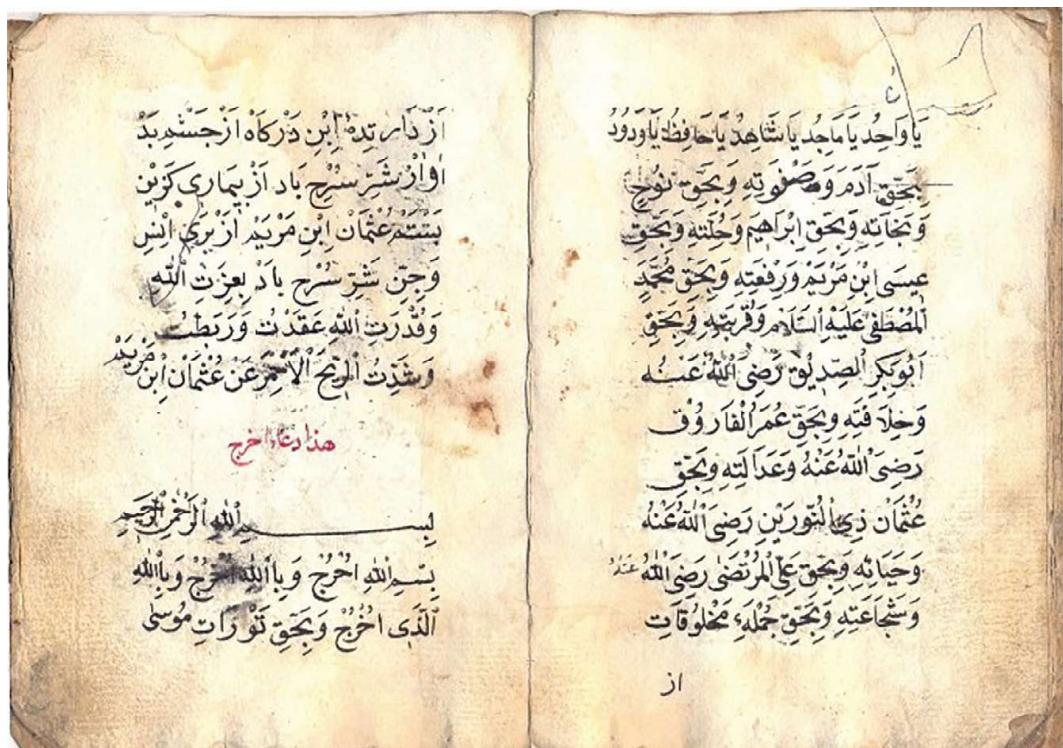
(مجموعه) R. br. 15 –

Mağmū'a

R. br. 16 – (مجموعه)

Maġmū'a

R. br. 17 – (دعوتان)

D‘awatān